

INFO CBBiH

U ovom broju:

KONFERENCIJOM „BUDUĆNOST GOTOVOG NOVCA“ OBILJEŽENO
20 GODINA OD PUŠTANJA
KONVERTIBILNE MARKE U OPTICAJ

TEHNIČKA POMOĆ ODJELJENJU
TREZORA CBBiH

PLATNI SISTEMI: STALNA
UNAPREĐENJA OMOGUĆAVaju
TRANSPARENTNIJE I SIGURNIJE
POSLOVANJE

KAKO PREPOZNATI CYBER NAPAD

FINANSIJSKA PISMENOST I
INKLUZIJA KAO NOVI ZADACI
CENTRALNIH BANAKA

NOVOGODIŠNJE DRUŽENJE S
NOVINARIMA BH. MEDIJA

Izdavač: Centralna banka Bosne i Hercegovine;
Adresa: Maršala Tita 25, 71000 Sarajevo

Priprema: Služba za odnose sa javnošću

Prevod tekstova na engleski jezik: Služba za odnose sa javnošću

Lektura (jezici bh. naroda i engleski jezik): Služba za publikacije i biblioteku i
Služba za protokol i prevođenje

Web stranica: <http://www.cbbh.ba>
E-mail: pr@cbbh.ba
kontakt telefon: (033) 278 123

KONFERENCIJOM „BUDUĆNOST GOTOVOG NOVCA“ OBILJEŽENO 20 GODINA OD PUŠTANJA KONVERTIBILNE MARKE U OPTICAJ

U Sarajevu je 15. 11. 2018. godine, održana međunarodna konferencija pod nazivom „Budućnost gotovog novca“, a koju je povodom 20. godišnjice uvođenja konvertibilne marke kao zakonskog sredstva plaćanja u Bosni i Hercegovini organizovala Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH) u saradnji s Američkom agencijom za međunarodni razvoj (United States Agency for International Development USAID).

Konferencija, na kojoj su učestvovali eminentni stručnjaci iz Austrije, Albanije, Bugarske, Makedonije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine, ponudila je zanimljive diskusije o temi gotovinskih i bezgotovinskih plaćanja, digitalizacije i fintecha, te je ukazala na činjenicu da je i pored značajnog tehnološkog napretka u finansijskom posredovanju, od 2007. godine na ovom prisutan trend kontinuiranog povećanja gotovine u opticaju, a što se smatra direktnom posljedicom globalne finansijske krize.

U svom govoru, guverner CBBiH dr. Senad Softić istakao je da je konvertibilna marka poslije 20 godina postojanja u potpunosti opravdala svoje uvođenje, te da je u tom periodu Bosna i Hercegovina uživala izuzetnu finansijsku stabilnost i nisku inflaciju. „Jedan dio posla smo odradili, postavili smo

pouzdan i čvrst okvir, sada je na svima nama, ne samo CBBiH nego i na izvršnoj vlasti, da provedemo strukturne reforme da bismo ubrzali privredni rast, smanjili nezaposlenost i povećali standard građana Bosne i Hercegovine“, rekao je guverner Softić.

Zamjenik direktora Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) za Evropu Jörg Decressin, u obraćanju je rekao da je pitanje digitalnih plaćanja već sazrelo te da ona nude razne alternative gotovini. „Ipak, kako god privlačno zvučalo, društvo bez gotovine, ili s manje gotovine, je do sada ostalo nedostizno. Ali, stvari bi mogle da se promijene. Inovacije fintecha mogle bi pružati sve više mogućnosti koje pogoduju digitalnim plaćanjima“, rekao je Decressin, dodavši da bi se centralne banke trebale suočiti s izazovima koje pred njih stavljuju privatne digitalne valute i kripto aktiva.

Vodeća ekonomistica CBBiH dr. Belma Čolaković istakla je da oslanjanje isključivo na visinu registrovane/legalne ekonomske aktivnosti u zemlji može rezultirati neadekvatno formulisanim ekonomskim politikama, te da se s rastom značaja fintecha dodatno komplikuje procjena stvarne potražnje za novcem, a samim time i mjerjenje ekonomske aktivnosti u zemlji.

Kad je riječ o dobu digitalizacije u finansijskom sektoru, veliki uticaj digitalnih tehnologija na bankarstvo je nešto što se već događa, s velikim potencijalom za dalji rast. Neki od učesnika konferencije predviđaju da će u razvijenim zemljama bankarsko poslovanje s građanstvom biti skoro potpuno automatizovano do 2020. godine, te da će automatizacija bankama pomoći da u određenim sektorima svoga poslovanja smanje troškove 30-40%.

U zaključku konferencije ocijenjeno je da će i regulatori morati da mijenjaju svoj pristup, odnosno da prilagode okvir u kojem posluju, da bi pratili događanja na tržištu. U pogledu kripto valuta, spomenuto je da su one aktiva i investicija visokog rizika, a ne novac u klasičnom smislu koji u osnovi ima neku obavezu.

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA U SARAJEVU: DA LI JE MOGUĆA BUDUĆNOST BEZ GOTOVINE

Međunarodnu konferenciju koju su 15. 11. 2018. godine u Sarajevu pod nazivom „Budućnost gotovine“ organizovali Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH) i Američka agencija za međunarodni razvoj (United States Agency for International Development, USAID), otvorio je guverner CBBiH dr. Senad Softić.

Zaželivši dobrodošlicu svima koji su prisustvovali konferenciji, guverner Softić obrazložio je zbog čega je konferencija dobila naziv „Budućnost gotovine“.

„Prvo, prije dvadeset godina smo izdali vlastite novčanice konveribilne marke. Mislili smo da je nakon prošlogodišnje proslave 20. godišnjice Centralne banke Bosne i Hercegovine, prikladno obilježiti i ovaj događaj. Drugo, mi živimo u eri

brzih promjena u finansijama. Izazova je puno i digitalizacija finansijskih i fintech-a postavlja pitanje da li je život moguć bez novčanica i kovanica”, rekao je guverner.

Imajući u vidu globalnu finansijsku krizu, a naročito eksponencijalnu digitalizaciju finansijskih usluga, neki predviđaju brzi nestanak novčanica. Novčanice se generalno smatraju nepraktičnim, skupim i staromodnim načinom plaćanja.

Obrazlažući da li trebamo napustiti novčanice, guverner je podsjetio kako postoje mišljenja da bi trebalo ukidati novčanice velikih denominacija jer se uglavnom koriste za ilegalne aktivnosti. S razvojem fintech-a i brzom ekspanzijom elektronskog novca, pojedinci predviđaju da čak ni male novčanice nisu potrebne.

Dakle, da li imamo situaciju da novčanice nestaju? „Ne vjerujem u to!”, istakao je guverner citirajući navode iz publikacije Evropske centralne banke (ECB) prema kojima rezultati istraživanja pokazuju da je u 2016. godini gotovina dominantan instrument plaćanja na prodajnim mjestima. U pogledu broja, 79% svih transakcija je izvršeno korištenjem gotovine, što čini 54% ukupne vrijednosti svih plaćanja.

Stvari su se možda, prema riječima guvernera, promijenile u posljednje dvije godine, ali je gotovina još uvijek „živa i zdrava“ u mnogim zemljama, naročito u regionu, iz različitih razloga.

„Istina, neke zemlje poput Švedske i Norveške brzo se kreću ka bezgotovinskom društvu. Međutim, u nekoliko odabranih zemalja potražnja za gotovinom povećana je sa 7% na 9% BDP-a od 2000. godine. Globalni brojevi otkrivaju da će u doglednoj budućnosti gotovina i dalje biti s nama“, istakao je guverner Softić.

Drugo pitanje je kako će centralne banke reagovati na sve promjene u finansiranju. Donedavno smo imali situaciju da su „stare“ finansijske kompanije, banke, kupovale tehnološka rješenja od tehnoloških kompanija. Sada imamo situaciju da tehnološke kompanije prodaju finansijske proizvode.

Na primjer, nova Direktiva 2 u platnom prometu koju je izdala Evropska unija otvara tržište prema radikalnim promjenama u platnom sistemu. To je razlog zbog kojeg je fintech označen kao tehnologija koja „remeti“ (disruptive technology), pojasnio

je guverner, dodavši da postoji brojna literatura o ovoj temi, ali da je za CBBiH glavno pitanje to kako te novine centralne banke trebaju regulisati. Za sada ne postoji neki konačni odgovor o tome kako regulisati ovo područje.

Čini se da se većina slaže da blockchain tehnologija ima puno potencijala, ali nije jasno kada će upotreba te tehnologije na dnevnoj osnovi postati funkcionalna i efikasna. Visoka potrošnja električne energije je jedna od prepreka za širu upotrebu blokchaina. Postoji oko 2.000 kriptovaluta, a većina najvećih međunarodnih komercijalnih banaka iskorištava opcije komercijalne upotrebe blockchain tehnologija.

Mora se napomenuti da su blockchain i kriptovalute već proizvele pozitivne posljedice u drugim područjima. Na primjer, pojedinci i firme u eurozoni će moći da transferišu novac između sebe u nekoliko sekundi, bez obzira na radno vrijeme njihove lokalne banke. Ovo je važna stvar i CBBiH će, kako je kazao guverner, pratiti razvoj događaja.

„Moja posljednja napomena je ta da želim ukazati na sve veću zabrinutost koja je zajednička za sve, to je cyber sigurnost. Uz sve veću međuzavisnost i međusobno povezivanje institucija, uključujući i centralne banke, posljedice potencijalnog cyber napada za stabilnost finansijskog sistema rastu. Svi se sjećamo nedavnih cyber napada na komercijalne i centralne banke. Kao što sam već spomenuo, mi smo u CBBiH veoma ponosni na 20 godina naše institucije i izдавanje KM novčanica. Svi radimo naporno da zadržimo svoj kredibilitet i branimo princip valutnog odbora koji nas je dobro služio u prošlosti. Nastavićemo to raditi i u budućnosti“, kazao je guverner Softić.

Međutim, dodao je, moramo biti svjesni da prijetnje valutnom odboru ne dolaze samo od onih koji zagovaraju drugaćija rješenja, već i od anonimnih hakera čiji je isključivi cilj krađa novca. Posljedice obje vrste napada mogu biti negativne za nas.

Zaključujući uvodno obraćanje na konferenciji, guverner je zahvalio USAID i saradnicima u okviru FINRA projekta na pomoći u organizovanju konferencije, ali i Međunarodnom monetarnom fondu (MMF) na stalnoj podršci reformi u BiH i tehničkoj pomoći u procesu izgradnje sopstvenih kapaciteta za odgovor na buduće izazove.

TEHNIČKA POMOĆ ODJELJENJU TREZORA CBBiH

U periodu od aprila do novembra 2018. godine za potrebe Odjeljenje trezora realizovane su tehničke pomoći u cilju edukacije za proces uvođenja uslova za redistribuciju gotovog novca konvertibilne marke (KM) u Bosni i Hercegovini i propisivanju minimalnih standarda za ručnu i mašinsku

obradu novčanica KM. Navedene aktivnosti su, na inicijativu Odjeljenja trezora, planirane Strateškim planom Centralne banke Bosne i Hercegovine (CBBiH) za period 2016-2021. godine i odnose se na osposobljavanje za primjenu pravne regulative u skladu s praksama Evropske centralne banke (ECB) vezane za rad s gotovim novcem.

Propisivanje uslova za redistribuciju gotovog novca podrazumijeva da obveznici mogu redistribuirati novčanice i kovani novac putem isplatnih bankomata ili drugih uređaja kojima rukuju klijenti samo ako su novčanice i kovani novac obrađeni postupkom provjere autentičnosti i podobnosti za dalji promet pomoću uređaja za sortiranje koji su prošli provjeru rada u Centralnoj banci. Također, novčanice i kovani novac čija je autentičnost provjerena ručno može putem

šaltera redistribuirati samo sposobljeni zaposlenik obveznika koji je prošao obuku za postupak provjere autentičnosti novčanica i kovanog novca u Centralnoj banci.

Ovim postupkom utvrdili bi se i minimalni standardi za mašinsko i ručno sortiranje novčanica konvertibile marke radi odvajanja novčanica dobre kvalitete podobnih za opticaj od pohabanih i oštećenih novčanica koje su nepodobne za opticaj, što bi svakako ujednačilo i poboljšalo sortiranje novčanica u komercijalnim bankama. Također, ovim postupkom bi se utvrstile i tehničke procedure za provjeru rada uređaja za postupak provjere autentičnosti i podobnosti novčanica i kovanog novca za dalji promet.

Priprema za propisivanje ovih obaveza podrazumijeva veliki broj složenih aktivnosti i novih poslova za čiju provedbu je neophodna tehnička pomoć centralnih banaka koje su propisale i primijenile navedenu regulativu.

U periodu april-juli 2018. godine, putem FINRA projekta Američke agencije za međunarodni razvoj (United States Agency for International Development – USAID), realizovane su aktivnosti vezane za tehničku pomoć Hrvatske narodne banke (HNB) koja je prihvatile da pruži tehničku pomoć u oblasti upravljanja gotovinom, a nakon što je Odjeljenje trezora detaljno predstavilo potrebe u ovom procesu. U okviru projekta realizovana su dva dolaska eksperala HNB-a u CBBiH i jedan odlazak službenika CBBiH u HNB. Prilikom prvog dolaska eksperala HNB (od 23. do 25. 4. 2018. godine) obrađene su teme o minimalnim standardima za mašinsko i ručno sortiranje novčanica i kovanog novca u smislu obuke za rad s spektrodezintometrom i metodologijom mjerjenja zaprljanosti na manjem uzorku novčanica. Kod drugog dolaska eksperata HNB (od 23. do 25. 5. 2018. godine) obrađene su teme vezane uz njihov „Nacionalni program obuke“ – edukaciju zaposlenika kreditnih institucija i ostalih institucija za postupak provjere autentičnosti novčanica i kovanog novca. Eksperti HNB su detaljno predstavili dokumentaciju i prezentacije koje koriste pri obuci, kao i model obuke kojim su obučili veliki broj zaposlenika banaka. U trećem dijelu službenici Odjeljenja trezora CBBiH su posjetili Direkciju trezora (od 10. do 13. 7. 2018. godine) kojom prilikom su razmotrena dodatna tehnička pitanja koja su proistekla iz aktivnosti koje su se provodile na osnovu uputa eksperata HNB. Direkcija trezora HNB je detaljno prezentirala svoju organizaciju i rad, uključujući aktivnosti

koje provodi vezano za proces redistribucije gotovog novca kuna i lipa.

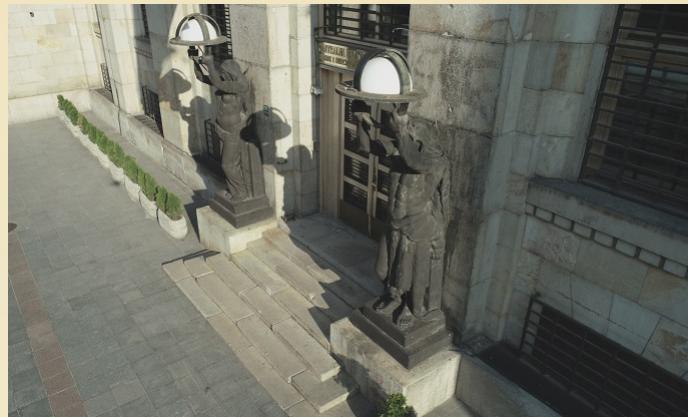
U periodu od 4. do 5. 6. 2018. godine službenici Odjeljenja trezora i nadležni viceguverner obavili su radnu posjetu Narodnoj banci Srbije (NBS), Sektoru za poslovanje s gotovim novcem, u cilju razmjene iskustava iz ove oblasti, kao i uvida u poslovne prakse NBS kada je u pitanju poslovanje s gotovim novcem. Tokom posjete detaljno je razgovarano o procesima koji se odnose na uspostavljanje uslova za redistribuciju gotovog novca i niz aktivnosti koje je provela NBS u cilju uspostavljanja ovog sistema. Predočen je način testiranja i licenciranja uređaja za ispitivanje autentičnosti i podobnosti novčanica i kovanica, princip obuke zaposlenika banaka u pogledu prepoznavanja autentičnosti novčanica i kovanog novca, način određivanja parametara za ručno i mašinsko sortiranje novčanica i kovanica te razgovarano i o drugim temama koje su bile od interesa.

Na osnovu dogovorene tehničke pomoći Banke Holandije, u oktobru 2018. godine u CBBiH su boravili eksperti Banke Holandije kako bi bio načinjen uvid u postojeće stanje upravljanja gotovim novcem u CBBiH i sve relevantne informacije za nastavak ovih aktivnosti.

Eksploratori Banke Holandije su održali prezentaciju predstavnicima Odjeljenja trezora koja se odnosila na način organizovanja rada s gotovinom, mogućnostima unapređenja rada, softverskim rješenjima u radu s gotovim novcem, uređajima za sortiranje novčanica te modelima obuke za zaposlenike banaka. Predstavnici Odjeljenja trezora su eksploratorima prezentirali organizaciju rada s gotovim novcem u BiH, poslove vještačenja unutar CBBiH te iznijeli poduzete aktivnosti na uvođenju minimalnih standarda za mašinsku i ručnu obradu novca i stavili na uvid pripremljene novčanice za provjeru rada uređaja. Banka Holandije je spremna za nastavak pružanja tehničke pomoći te organizovanje radionica za sve relevantne oblasti u radu s gotovim novcem i poslovima vještačenja sumnjivog novca.

Sve navedene tehničke pomoći su bile veoma korisne u smislu pripremnih aktivnosti koje su provedene i koje se još provode. Planiran je nastavak saradnje s Bankom Holandije i HNB i u narednom periodu kada će trebati donijeti i implementirati propise vezane za uvođenje uslova za redistribuciju gotovog novca KM.

PLATNI SISTEMI: STALNA UNAPREĐENJA OMOGUĆAVAJU TRANSPARENTNIJE I SIGURNIJE POSLOVANJE

Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH) je jedina institucija u Bosni i Hercegovini koja ima nadležnost nad platnim sistemima. CBBiH stalno unapređuje platne sisteme pridržavajući se SEPA (Single European Payment Area) i PSD2 (Payment System Directive 2). Promjene u tehnologiji i pravilima platnih sistema su veoma dinamične, te stoga CBBiH kontinuirano radi na izgradnji što snažnijeg i otpornijeg platnog sistema u budućnosti, a koji će, što je više moguće, biti na usluzi domaćoj ekonomiji.

Jedna od aktivnosti koje je CBBiH provodila u proteklom periodu je unapređenje uspostavljenih registara. Pored Centralnog registra kredita (CRK), CBBiH je vodila i Jedinstveni registar transakcijskih računa (JRTR). U cilju unapređenja

platnih sistema, CBBiH je izvršila dogradnju navedenog registra u Jedinstveni registar računa poslovnih subjekata (JRRPS) u BiH. Unaprijeđeni registar, na novoj platformi i s novim funkcionalnostima, počeo je s radom 1. 10. 2018. godine.

Registrar vodi CBBiH, dok za tačnost i blagovremenost dostavljenih podataka odgovaraju isključivo komercijalne banke. Za ovlaštene korisnike, pristup podacima iz JRRPS je omogućen direktno putem interneta. Za sve ostale korisnike omogućen je u formi pojedinačnih izvještaja. Distribuciju podataka iz JRRPS, u formi pojedinačnih izvještaja, CBBiH i dalje vrši preko organizacijskih jedinica (glavne jedinice i filijale), na osnovu pisanih zahtjeva.

Nekoliko je značajnih novina koje donosi unapređenje registra. Osnovna novina je to što su se u prethodnom registru nalazili samo transakcijski računi, dok se u unaprijeđenom registru nalaze svi računi poslovnih subjekata koji platni promet u Bosni i Hercegovini obavljaju preko računa otvorenih u bankama i CBBiH. Druga novina je što sada, pored CBBiH i entitetskih agencija za bankarstvo, besplatan pristup putem interneta mogu ostvariti i institucije, organi uprave, jedinice lokalne samouprave i komercijalne banke. Ova novina navedenim subjektima omogućava stalni pristup potrebnim podacima putem interneta, a što osigurava efikasnije korištenje u odnosu na pisane zahtjeve. Treća novina je to što je pojedinačne izvještaje moguće preuzeti i u filijalama CBBiH u Brčkom i na Palama, dok se to prije moglo učiniti samo u

glavnim jedinicama u Sarajevu, Banjoj Luci i Mostaru.

Stalan rad na unapređenju platnih sistema donosi promjene i napredak i na drugim poljima. Tako je izvršena dogradnja JRRPS imala direktni učinak i na popis blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH, a koji vodi CBBiH. Naime, nakon dogradnje JRRPS, komercijalne banke su ažurirale popis blokiranih računa te je to donijelo dvije promjene u odnosu prethodno stanje. Prva je u broju poslovnih subjekata koji imaju blokiran najmanje jedan račun, a druga je u ukupnom broju blokiranih računa poslovnih subjekata.

Navedene promjene su još jedan korak ka transparentijem i sigurnijem poslovanju, a s obzirom na brz razvoj ove oblasti, CBBiH u narednom periodu nastavlja intenzivne aktivnosti usmjerene na uspostavu još jednoga registra – registra računa fizičkih osoba.

JRRPS bi trebao, prvenstveno, biti od velike koristi komercijalnim bankama, poreznim organima, organima uprave, organima za provođenje zakona te ostalim nivoima vlasti prilikom aktivnosti otkrivanja finansijskih struktura i transakcija koje kompanije i pojedinci mogu iskoristiti npr. za izbjegavanje plaćanja poreza i pranjenovca. Ali, registar pruža informacije i svim pravnim i fizičkim osobama koje su prisiljene naplatu svojih potraživanja tražiti prinudnim putem, preko ovlaštenih institucija.

IZMJENE NA POPISU BLOKIRANIH RAČUNA PRAVNIH SUBJEKATA U BiH

Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH) objavila je 1. 11. 2018. godine ažuriran popis blokiranih računa poslovnih subjekata u Bosni i Hercegovini.

Na popisu računa uočljive su dvije razlike u odnosu na brojeve u prethodnom popisu. Navedene razlike su direktni efekti izvršene dogradnje Jedinstvenog registra računa poslovnih subjekata u Bosni i Hercegovini, jer je CBBiH zatražila od komercijalnih banaka ažuriranje popisa blokiranih računa.

Prva uočljiva razlika je u broju poslovnih subjekata koji imaju blokiran najmanje jedan račun, koji je sada smanjen u odnosu na ranije izvještaje, a posljedica je to ažuriranja podataka od strane komercijalnih banaka.

Dругa uočljiva razlika je u ukupnom broju blokiranih računa poslovnih subjekata, koji je sada povećan u odnosu na ranije izvještaje, a što je logična posljedica dogradnje Jedinstvenog registra računa poslovnih subjekata u Bosni i Hercegovini u kojem se sada nalaze svi računi poslovnih subjekata, a ne samo transakcijski računi, kako je to bilo prije.

CENTRALNA BANKA
BOSNE I HERCEGOVINE

ЦЕНТРАЛНА БАНКА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

JEDINSTVENI REGISTAR RAČUNA U BOSNI I HERCEGOVINI

PS P5. Izvještaj o blokiranim računima u Jedinstvenom registru računa Centralne banke Bosne i Hercegovine

Na dan 01.11.2018. u 08:29

ZBIRNI PODACI

Ukupan broj blokiranih računa:

91999

Ukupan broj firmi koje imaju najmanje jedan blokiran

50483

GUVERNER SOFTIĆ NA KONFERENCIJI BANKE ALBANIJE I LSE

Guverner Centralne banke Bosne i Hercegovine (CBBiH) dr. Senad Softić prisustvovao je konferenciji Banke Albanijske i Londonske škole ekonomije (LSE) pod nazivom „Monetarna politika, ekonomske integracije i „nova normalnost“ koja je 1. 11. 2018. godine održana u Tirani, Albanija.

U okviru završnog panela čiji naslov je bio „Šta sve ovo znači za integraciju malih ekonomija?“, guverner Softić je u svom izlaganju istakao relevantnost teme konferencije, te dodao da se, nakon pada Berlinskog zida, prije tri decenije, ulazak naše regije u EU činio riješenom stvari, nečim što bi se moglo desiti uskoro. Nakon inicijalnog prilagođavanja osnovama tržišne ekonomije, konvergencija se, relativno i zavisno od države, brzo odvijala. „No, kao što nam je historija pokazala, procesi nisu ni jednostavnii niti linearni. Globalna finansijska kriza promijenila je svijet u kojem živimo, naročito za nas, centralne bankare. Kao što su istakli naši organizatori u najavi konferencije, vrijeme je da ozbiljno preispitamo protekla iskustva, a pogotovo neke buduće izazove“, kazao je guverner Softić.

U daljem izlaganju dao je kratak osvrt na sljedeća pitanja:

- Kakve su posljedice promjena monetarne politike u razvijenim zemljama nakon globalne finansijske krize na CBBiH i na samu BiH?
- Šta očekujemo od „normalizacije“ politike i kada očekujemo da će do toga doći?
- Uloga inostranih tržišta i tržište kapitala,
- O FINTECH-u i vještačkoj inteligenciji i
- Šta CBBiH može učiniti na putu BiH ka EU?

Govoreći o posljedicama promjena monetarne politike u razvijenim zemljama nakon globalne finansijske krize na CBBiH i na samu BiH, guverner je rekao kako je BiH mala, otvorena ekonomija, koja nastoji biti dio Evropske unije (EU), odnosno eurozone. Pridruživanje EU vjerovatno će biti dugotrajan proces, jer нико ne očekuje da će države JIE postati članice EU prije 2025. godine. Nakon što je dao osnovne informacije o monetarnoj politici koju vodi CBBiH, valutnom odboru, guverner Softić je ukazao na činjenicu da CBBiH i sa valutnim odborom igra važnu ulogu u procesu

pridruživanja EU i eurozoni, kao i u samoj monetarnoj politici. „To se nije promijenilo ni kada je riječ o globaloj finansijskoj krizi, odnosno i dalje imamo ograničene ovlasti za stabilizaciju ekonomije. Dakle, možda smo među rijetkim institucijama koje zbog globalne finansijske krize nisu promijenile način poslovanja“, rekao je guverner Softić u izlaganju. On je podsjetio na činjenicu da su CBBiH na raspolaganju neki važni instrumenti koje nastoji efikasno koristiti na putu BiH ka EU, istakavši obaveznu rezervu. CBBiH je aktivno koristila ovaj instrument u prošlosti, posebno nakon globane finansijske krize, povećavajući likvidnost u sistemu. Nadalje, izmijenjena je Odluku o obaveznim rezervama kako bi se uskladili s politikama Evropske centralne banke (ECB). Kada je ECB povećao svoju „novčanu kaznu“ na prekonočne depozite u martu 2016. godine, kao dio nekonvencionalnih mjera monetarne politike, CBBiH je skoro odmah uvela negativne kamatne stope na višak likvidnosti koje komercijalne banke drže kod CBBiH. Trenutno se naplaćuje 0,2% ili 50% stope na prekonočni depozit. U budućnosti CBBiH će nastaviti pratiti trendove u eurozoni i domaćoj ekonomiji, kao i primjenjivati odluku o obaveznoj rezervi i viškovima.

CBBiH je zadužena za ukupni platni sistem u BiH. Neprestano ga unapređuje, poštivajući SEPA-u (Jedinstveno evropsko platno područje) i PSD2 (Direktivu o platnom sistemu 2). Promjene u platnim sistemima su dinamične i CBBiH je, prema guvernerovim riječima, spremna i u budućnosti stvarati robustan i otporan platni sistem, koji će na najbolji mogući način služiti našoj ekonomiji. „Fintech, inovacije i ,općenito, disruptivne tehnologije u ovoj oblasti dugo će okupirati pažnju. Učimo kako da koristimo „najnoviji“ instrument monetarne politike, odnosno komunikacijske politike. Funkcija istraživanja CBBiH, uključujući Izvještaj o finansijskoj stabilnosti i naš Godišnji izvještaj, daje značajan doprinos boljem razumijevanju ekonomskih trendova u BiH i razvoju finansijskog sistema u BiH“, istakao je guverner. Jedna od uloga CBBiH je koordinacija agencija za superviziju banaka u BiH i predsjedavanje Stalnim odborom za finansijsku stabilnost (SCFS). Tokom „kolateralne štete“ koju je BiH pretrpjela nakon globalne finansijske krize, CBBiH je aktivno koristila te mehanizme koordinacije i obavezne rezerve, te namjerava intenzivirati koordinaciju kako bi bila spremna za buduću krizu. Ako je kurs nominalno povezan s eurom, odnosno ako se ne može koristiti nominalni kurs kao instrument politike, ne znači da nije moguće uticati na konkurentnost bh. ekonomije. „Pri tom mislim na realni devizni kurs“, kazao je guverner. Kao prvo, pridržavajući se valutnog odbora održava se stabilnost cijena, uz zagovaranje bržih i dubljih strukturnih reformi. Monetarna historija je važna za ovu regiju, kazao je guverner Softić, dodavši da ne treba zaboraviti na hiperinflaciju i zloupotrebu trajne devalvacije u bivšoj državi. Imajući u vidu konstantan politički pritisak da se valutni odbor „oslabi“ ili odbaci, veoma je važno da CBBiH održi postojeću nezavisnost politike i time održi i ojača kredibilitet valutnog odbora. „Dakle, ne razmišljamo o pravom trenutku kada bismo izašli iz valutnog odbora i imali „nezavisnu politiku“, jer smatramo da bismo trebali ući u EU s valutnim odborom, a zatim u eurozonu, i to na isti ili sličan način kao što su baltičke države ne tako davno uspješno uradile“, zaključio je guverner Softić ovaj dio svog izlaganja.

Dalje se osvrnuo na pitanje šta očekivati od „normalizacije“ politike i kada će do toga doći. Odgovarajući na pitanje hoće li se povećati kamatne stope, rekao je da CBBiH primarno uzima u obzir politiku ECB-a, ali i situaciju na globalnom nivou. Naprimjer, niske ili negativne kamatne stope na imovinu CBBiH (obveznice, depoziti) dovele su do pada prihoda CBBiH. Kada je u martu 2016. godine, ECB promijenio kamatne stope na prekonoćne depozite banaka, CBBiH je uvela negativnu kamatnu stopu na višak rezervi na bankovnim računima u CBBiH. U budućnosti će nastaviti na sličan način. Budući da su neke velike centralne banke počele povećavati stope, posebno FED, ECB se barem za sada, drži „u pripravnosti“ kada je riječ o kamatnim stopama. Njihove smjernice za budućnost ukazuju na to da možda neće biti povećanja stope do sredine sljedeće godine. ECB je u oktobru odlučio da će se „neto kupovina prema programu kupovine aktive (engl. asset purchase programme, APP) novim mjesecnim tempom od 15 milijardi eura nastaviti do kraja decembra 2018. godine“. Ovo može uticati na kamatne stope komercijalnih banaka u eurozoni, što direktno utiče na kamatne stope u BiH. Dakle, čini se opravdanimo očekivati početak rasta kamatnih stopa u eurozoni, ali vjerovatno će to ići vrlo postepeno. Naravno, kretanja je teško predvidjeti, naročito kada je riječ o budućnosti. Kako bi se odgovorilo na pitanje kada će se normalizacija ostvariti, potrebno je definisati šta je „normalizacija“ i podrazumijeva li ona prosječnu vrijednost prošlih stopa, i ako je tako koliko godina to obuhvata. Guverner smatra da trenutni nivoi kamatnih stopa nisu „normalni“ nego „izuzetni“. Međutim, hoće li „nova normalnost“ biti nominalna stopa od oko 5% ili bliže 2%, u ovom trenutku nije jasno. „Ako se stope povećaju, tražićemo „olakšavajuću okolnost“, odnosno očekivati da će to imati pozitivan uticaj na naše prihode. Što se tiče kamatnih stopa komercijalnih banaka, po našem mišljenju, politika ECB-a i vanjski svijet zaista utiču na lokalne stope, ali glavni uzroci relativno visokih kreditnih stopa u BiH prvenstveno su vezani za BiH, poput rizika ulaganja u zemlju (suvereni rizik), neadekvatnih postupaka ovrhe ili, općenito, neizvršenja ugovora - vladavina prava itd. Prema tome, mi u BiH trebamo manje brinuti o tome kada će ECB početi podizati stope i više pažnje usmjeriti na naše domaće probleme. Iznakao nemamo nikakav uticaj na ECB“, istakao je guverner.

Tržište kapitala u BiH i dalje je nerazvijeno. Činjenica je da su oba entiteta od veoma malog tržišta stvorila vlastite infrastrukture berzanskog tržišta, s odvojenim berzam. Aktivnosti na tim berzama počele su prije više od 15 godina. No, uslijed uobičajenih faktora u takvim slučajevima, tj. malog tržišta, odsustva privatizacije i nepovjerenja javnosti u prethodne programe privatizacije, kao posljedica prisutno je vrlo „plitko tržište“. Nažalost, kao rezultat globalne finansijske krize, ni strane investicije ne bilježe rast, pojasnio je guverner, dodavši da je najverovatnije politička nestabilnost doprinijela činjenici da strani investitori izbjegavaju BiH. Stoga su komercijalne

banke glavni finansijski posrednici. Većina banaka je u stranom vlasništvu. Na sistemsku stabilnost utiče ponašanje sistemski važnih banaka u BiH. Sve države u okruženju su male i za sve njih strane banke igraju dominantnu ulogu. Stopa nekvalitetnih kredita (NPL) i dalje je visoka u BiH. Zbog toga CBBiH teži još snažnijoj saradnji među državama.

Finansijski sektor ide u pravcu značajnih promjena, budući da digitalizacija vrlo brzo mijenja finansijski ambijent. Postoji obilje literature o ovoj temi, ali nema usaglašenog stava o ishodu za centralnu banku. Neki se bave mišlju da izdaju vlastite digitalne valute, odnosno digitalnu valutu centralne banke (eng. Central Bank Digital Currency, CBDC), kao što su to učinile Riksbank, Indijska banka rezervi, Narodna banka Kine i dr. Ali, surova je realnost da tehnologije decentralizovanog registra (eng. Distributed Ledger Technology, DLT), odnosno blokchain i brojne druge kriptovalute, ne samo da pune naslovnice javnih medija nego i imaju sve veće učešće u svijetu finansija. No, ne može se reći šta će prevladati u budućnosti. „Naš pristup je da želimo biti pažljivi kada je riječ o našoj vlastitoj regulativi o tim pitanjima. Vjerujemo da je konzervativni pristup kriptovalutama optimalan za nas i nastavljemo pažljivo pratiti razvoj i stavove centralnih banaka u svijetu, naročito Odbora za finansijsku stabilnost (FSB), BIS-a, MMF-a i, naravno, ECB-a – glavne centralne banke za naš valutni odbor. Jer, bolje je spriječiti nego liječiti. Gradimo naš kreditibilitet već dvije decenije, ali smo sasvim svjesni da ga u tenu možemo izgubiti. Da, naročito nam je poznato iz historije argentinskog valutnog odbora kako se povjerenje u valutni odbor može brzo izgubiti. S druge strane, iz iskustva baltičkih zemalja znamo da je moguće ući u EU i eurozonu s režimom valutnog odbora. Primjer Latvije, iako je ekstreman, pokazuje nam da kada u ekonomskoj politici imamo jasan cilj (ulazak u eurozonu) i kada se sve politike podrede tom cilju, onda je uspjeh zagarantovan“, riječi su guvernera Softića.

I na kraju, šta CBBiH može učiniti na putu ka EU? Prije svega, CBBiH se namjerava u budućnosti strogo pridržavati principa valutnog odbora. „Ako nije pokvareno, ne popravljaj“, rekao je guverner, te dodao da je valutni odbor dobro poslužio u prethodne dvije decenije. CBBiH će nastaviti pažljivo pratiti kretanja u oblasti finansijske stabilnosti u BiH i „upozoriti“ na pojavu i akumulaciju rizika. I pored činjenice da nema ulogu supervizora, CBBiH igra važnu ulogu u koordinaciji agencija za bankarstvo i ukupnoj finansijskoj stabilnosti sistema. I posljednje, u svojim komunikacijama CBBiH će nastaviti isticati značaj strukturnog usklađivanja na putu ka EU. Konvergencija BiH ka standardima EU nema alternativu. Ipak, svjesni smo da valutni odbor sam po sebi nije dovoljan uslov za konvergenciju. Međutim, dobro se sjećamo poznatih riječi bivšeg njemačkog ministra ekonomije, a kasnije i finansija, dr. Karla Schillera: „Stabilnost nije sve, ali bez stabilnosti, sve je ništa.“, zaključio je svoje izlaganje guverner Softić.

GUVERNER SOFTIĆ UČESTVOVAO NA SASTANKU GUVERNERA CENTRALNIH BANAKA ZEMALJA 16+1 – KINA I CEEC

Guverner Centralne banke Bosne i Hercegovine (CBBiH) dr. Senad Softić učestvovao je na sastanku guvernera centralnih banaka zemalja 16+1 – Kina i CEEC (Centralna i Istočna Evropa) koji je održan 9. i 10. 11. 2018. godine u Budimpešti (Mađarska).

Rad na sastanku odvijao se u tri okrugla stola, s temama: makroekonomski razvoj ekonomija zemalja 16+1, uloga investicija u renminbiju (kineska valuta – Yuan) u procesu upravljanju deviznim rezervama te saradnja između centralnih banaka zemalja 16+1.

Diskusija je pokazala da su ekonomska kretanja u regiji Centralne i Istočne Evrope trenutno pozitivna te da mnoge zemlje pokazuju znake ekonomskog opravka koji se iskazuju u smanjenju stopa nezaposlenosti koje su u nekim državama smanjene na nivo od prije globalne finansijske krize. Ipak, naglašeno je da se moraju pažljivo pratiti rizici, poput moguće eskalacije globalnih trgovачkih sukoba. Guverner Softić je naglasio da je, upravo zbog takvih rizika, neophodno kontinuirano jačati proces saradnje i razmjene podataka između centralnih banaka, posebno imajući u vidu povezanost ekonomija i bankarskih grupacija koje djeluju u više država, uz dalje aktivnosti na jačanju finansijske stabilnosti, kako bi se prevenirali i ublažili potencijalni finansijski rizici.

Pored rasprava o ekonomskim kretanjima i saradnji među centralnim bankama regije, veliku pažnju je privukao okrugli sto o temi postepenog jačanja učešća kineskog renmibija u deviznim rezervama mnogih zemalja. Prema predviđanjima

asset menadžera, očekuje se da bi do 2020. godine udio renmibija u svjetskim deviznim rezervama mogao doseći 10% od ukupne mase koja je na kraju drugog kvartala 2018. godine iznosila 11,5 triliona USD, odnosno 13% ukupnog svjetskog BDP-a.

Zemlje koje su, pored Bosne i Hercegovine, učestvovale u ovoj platformi su Kina i 11 zemalja članica EU: Bugarska, Hrvatska, Češka Republika, Estonija, Mađarska, Latvija, Litvanija, Poljska, Rumunija, Slovačka i Slovenija; te još četiri evropske zemlje izvan EU: Albanija, Makedonija, Crna Gora i Srbija. Domaćini konferencije su bile centralne banke Mađarske i Narodne Republike Kine.

KAKO PREPOZNATI CYBER NAPAD

Informaciona sigurnost je postala jedan od najbrže rastućih rizika u poslovanju finansijskih institucija. Svjetski stručnjaci više ne pitaju da li se napad na nekog može desiti nego je pitanje samo kada. Ozbiljnost cyber rizika veoma dobro ilustrira izvještaj osiguravajuće kuće Lloyd's u kojem se navodi da svjetske kompanije zbog cyber napada godišnje gube 400 milijardi dolara.

Primjera radi, procjenjuje se da je američki trgovinski lanac T.J. Maxx u 2007. godini zbog cyber napada izgubio preko 1,7 milijardi dolara. Da situacija postaje ozbiljnija pokazuju i izvještaji o napadima koji su se širom svijeta desili u 2018. godini a koji navode da je:

- Facebook koji je u septembru 2018. godine objavio podatak da je imao kompromitaciju podataka 50 miliona klijenata;
- kompanija Uber u istom mjesecu postigla nagodbu da plati \$148 miliona zbog data breacha koji se desio u 2016. godini i u kojoj je ukradeni podaci 57 miliona klijenata;
- u augustu 2018. godine tinejdžer je hakirao svjetski poznatu kompaniju Apple i ukrao 90 GB podataka;
- samo u prvoj polovini 2018. godine kompromitovano je 4,5 milijardi sloganova.

Ozbiljnost cyber rizika prepoznaju i svjetski regulatori pa je cyber rizik tema regulative o kojoj raspravlja Međunarodni monetarni fond (MMF), Svjetska banka, EBA (European Banking Authority), BIS, G7¹, CPMI - IOSCO kao i drugi regulatori.

Iako je cyber rizik prepoznat kao najbrže rastući rizik, zapanjujuća je činjenica koju prezentiraju vodeći autoriteti, a to je da je 95% uspješnih napada rezultat nedostatka osnovne „higijene“ provođenja mjera informacione sigurnosti. IBM u svom godišnjem izvještaju² navodi da su tri osnovna uzroka napada ljudska greška 27%, napad koristeći isporučeni maliciozni kod ili tehnike direktnog napada 48%, sistemska problem 25%. Analizirajući navedeni izvještaj i izvještaj kompanije Symantec u kojem se navodi da je tzv. spear phishing³ broj 1 vektor napada koji koristi 71% organizovanih grupa u 2017. godini, iako se može zaključiti da je ljudska greška najveći potencijalni faktor koji omogućava provedbu uspješnih napada.

S tim ciljem je u decembru 2018. godine službenicima Centralnog ureda Centralne banke Bosne i Hercegovine (CU CBBiH) održana prezentacija pod nazivom „Socijalni inženjerинг – svaki uposlenik akter odbrane ili?“. Službenicima su prezentirani rizici cyber napada putem tehnika socijalnog

¹ grupa 7 svjetskih država

² https://databreachcalculator.mybluemix.net/assets/2018_Global_Cost_of_a_Data_Breach_Report.pdf

³ Tehnika u kojoj napadač koristi e-mail kao sredstvo komunikacije i predstavlja se kao poznat ili pouzdan pošiljatelj kako bi se ciljani pojedinci potaknuli na otkrivanje povjerljivih informacija ili napravili akciju koja će omogućiti instalaciju malicioznog koda

inženjeringa kao i šta se očekuje od svakog službenika u cilju smanjenja rizika provedbe uspješnih cyber napada od strane potencijalnih napadača. U nastavku kratko navodimo najznačajnije dijelove navedene prezentacije.

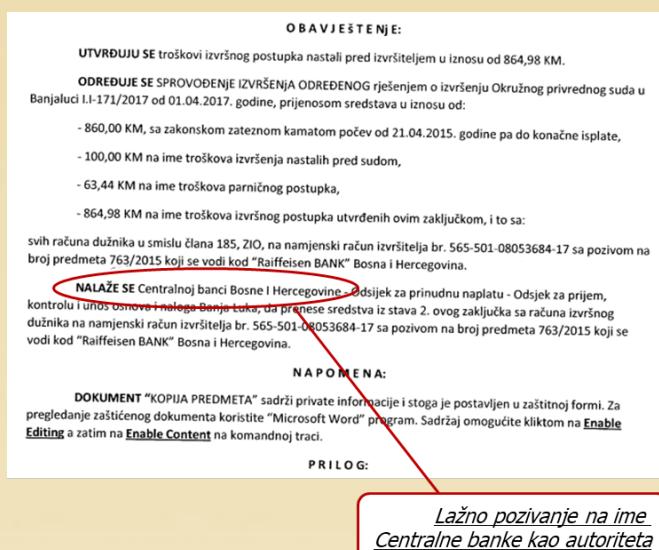
Socijalni inženjering je tehnika manipulacije ljudima u svrhu otkrivanja povjerljivih informacija ili pristupa resursima do kojih manipulator sam ne može doći. Manipulator korisnika prevarom „navuče“ da otkrije povjerljivu informaciju ili za njega obavi neku radnju. Ovo je tehnika koja se koristi decenijama i koja ne zahtijeva visok nivo ekspertize. Osnova tehnike jeste iskoristiti neku od ljudskih slabosti (ili vrlina) kako bi se došlo do željenog cilja. Navedene slabosti/vrline najčešće uključuju ljudsku želju da pomognu drugim ljudima, olako prihvatanje informacija kao vjerodostojnih a da se pri tome iste ne provjere, povjerenje koje je većina ljudi spremna drugom datu unaprijed i radoznalost i neznanje.

Svaka od navedenih slabosti/vrlina na određeni način olakšava napadaču provedbu napada. Korisnici nisu ni svjesni na koji način napadači dolaze do informacija o njima a koje im omogućavaju da uspostave prvi kontakt sa žrtvom. Navećemo samo jedan mali primjer. Koliko korisnika uopšte razmišlja o tome kakve informacije objavljuje putem socijalnih mreža. Veliki broj njih će objaviti informacije o tome gdje rade, ko su

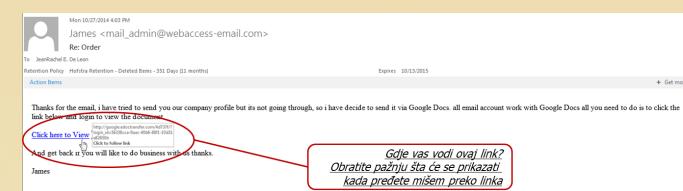
im članovi porodice, koji su im hobiji, područja interesovanja, tehnologije s kojim rade i slično. Napadaču je dovoljno da istraži vaše javno objavljene informacije i da vas kontaktira s upitom u kojem od vas traži da uradite nešto što je vezano za pitanja koja vas interesuju. Veliki će broj primalaca e-mail poruka, odmah po prijemu e-maila od nekoga ko im na prvu izgleda kao vjerodostojan ili gdje e-mail poruka sadrži nešto što probudi interes primaoca poruke, kliknuti na link koji vodi na neku adresu, pokušati otvoriti prilog e-mail poruke ili se prijaviti da „dobije nagradu“. Upravo to je dovoljno da napadač dobije ono što je želio i da nastavi s napadom.

Omogućavanje instalacije malicioznog koda na mreži institucije zahtijeva svega nekoliko sekundi, ali svjetska iskustva govore da identifikacija prisustva istog zahtijeva od 4 do 12 mjeseci i to obično kada se šteta desi. Tada je, međutim, kasno.

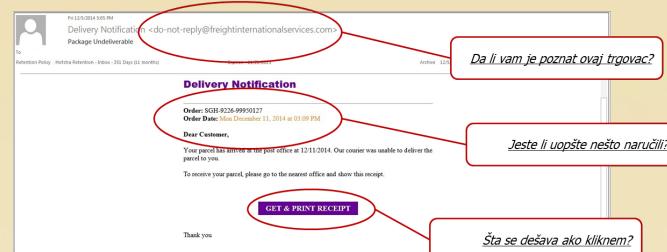
Na prezentaciji je službenicima prezentirano više slučajeva fishinga, način provedbe istih i na što je potrebno da službenici obrate pažnju. U cilju kraće ilustracije, u naredne tri slike su prezentirane najbitnije stvari na koje službenik treba da obrati pažnju i o kojim treba da razmisli prije nego uradi sljedeći korak.

Slika 1 Napadač se poziva na autoritet zbog kojeg će žrtva postupiti u skladu s onim što se od nje traži

Slika 2 Šta se dešava ako kliknete na link koji vam je dat u e-mailu

Slika 3 Elementi na koje je neophodno обратити pažnju prilikom prijema e-maila

Posljedice napada mogu biti ogromne:

- Svi podaci na računaru ili više njih mogu biti trajno izgubljeni;
- Može doći do zastoja u radu cijelog ili dijela informacionog sistema banke, jer je osoba koja je možda nesvesno napravila akciju ugrozila ne samo sebe nego je potencijalno omogućila da se zaraze i drugi računari u banci;
- Banka može trpjeti ogromne finansijske posljedice.

Banka aktivno provodi mjere zaštite od cyber napada. Međutim, ni savremeni alati ne mogu pravovremeno identifikovati svaku malicioznu akciju. U uvodnom dijelu smo ranije vidjeli da je 95% uspješnih napada posljedica neprovođenja osnovne

sigurnosne metode, te da 71% organizovanih kriminalnih grupa koristi spear phishing kao najčešću tehniku provedbe napada. Cijeneći navedeno, lako se može utvrditi da je jedan od stubova uspješne odbrane svjesnost i savjesnost svih službenika o potencijalnim rizicima i da odbrana banke od ovakvih tipova napada zavisi od svakog službenika.

Osnovno pitanje koje se postavlja jeste šta službenici mogu i trebaju uraditi da bi se banka zaštitala od ovakvih tipova napada. Na ranije prezentiranim slikama se moglo vidjeti koji su to elementi na koje službenik treba da obrati pažnju. Prilikom prijema poruke službenik treba da razmisli o tri ključna pitanja i to:

- Da li je ova poruka relevantna za mene i moj rad?
- Da li sam očekivao ovu/ovakvu poruku?
- Da li je poruka zaista došla od osobe kojom se predstavlja? Da li je došla s adrese koja se razlikuje od one na koju sam navikao?

Pored navedenog, službenicima se za svaki potencijalno sumnjiv e-mail preporučuje da urade sljedeće:

- Provjerite identitet osobe s kojom komunicirate i budite oprezni u davanju bilo kakvih podataka;
- Ne otvarajte nepoznate linkove već radije sami upišite provjerenu adresu (npr. zaprimite e-mail od „vaše banke“, a link vodi na nešto neočekivano);
- Nikada ne dajte lične podatke putem telefona ili e-maila ukoliko niste vi inicirali kontakt i ukoliko niste sigurni u identitet osobe s kojom komunicirate.

- Oprezno učestvujte u anketama i dobro provjerite s kim imate kontakt prije nego što otkrijete osjetljive podatke.
  - Ukoliko vas neko u poruci požuruje na reakciju (npr. brzu kupnju radi ostvarenja popusta), budite skeptični i nikada ne popustite pritisku već pažljivo razmotrite svoju reakciju i provjerite identitet/legitimnost pošiljaljatelja e-maila ili web stranice.
  - Ne otvarajte CD, DVD i USB stikove ukoliko niste 100% sigurni šta sadržavaju!
  - Svoj username i password nemojte pisati na papirićima, lijepiti po monitoru, čuvati u ladicama stola.
- I na kraju, ako sumnjate u napad odmah isti prijavite Odjeljenju za informacione tehnologije i glavnom stručnjaku za informacionu sigurnost.

FINANSIJSKA PISMENOST I INKLUIZIJA KAO NOVI ZADACI CENTRALNIH BANAKA

Zbog uticaja na povećanje ekonomskog rasta i smanjenje siromaštva, finansijska inkluzija je postala globalna tema. Postizanje zadovoljavajućeg nivoa finansijske pismenosti je jako kompleksan posao, a njegov najvažniji dio je finansijska edukacija. Stoga je neophodno provoditi aktivnosti u cilju povećanja finansijske pismenosti. Ali, isto tako nije nimalo jednostavno utvrditi koji je to tačno vid edukacije pomoću kojeg bi se stanovništvo ospособilo da izabere što mu treba da bi se zaštitilo od mogućih zloupotreba i zapadanja u finansijske poteškoće. Praksa je pokazala da uobičajena edukacija nije dovoljno efikasna za povećanje finansijske pismenosti te je modele edukacije potrebno prilagoditi.

Finansijska inkluzija ili uključenost podrazumijeva udio građana koji koriste finansijske proizvode i usluge. Procenat finansijske inkluzije građana u jednom društvu može biti pokazatelj same ekonomske strukture pojedinaca u jednom društvu, ali i pokazatelj stepena razvoja samog finansijskog sektora. U praksi, finansijska inkluzija je direktno povezana s finansijskom edukacijom. Kroz proces educiranja pokušava se uticati na povećanje udjela stanovništva koje koristi finansijske usluge, s posebnim naglaskom na one slojeve društva koji do sada nisu imali pristup finansijskim uslugama. Finansijska inkluzija daje mogućnost osobama koje do sada nisu imale mogućnost pristupa izvorima finansiranja da dođu do sredstava kojima mogu pokrenuti privatni biznis ili finansirati neke svoje druge potrebe te direktno utiče na smanjenje udjela sive ekonomije i pozitivno utiče na finansijsku stabilnost u državi. Finansijski educirani potrošači i poduzetnici donose pouzdanije finansijske i poslovne odluke.

Danas je teško zamisliti život bez korištenja finansijskih proizvoda i usluga, poput tekućeg računa, debitnih i kreditnih kartica, kredita, osiguranja, lizinga i sl. S obzirom na ubrzan razvoj sektora finansijskog posredovanja, gdje su građani izloženi sve većoj ponudi raznih finansijskih proizvoda, kao i na činjenicu da novi proizvodi sve više ciljaju slojeve stanovništva koji tradicionalno nisu bili aktivni učesnici tog procesa, poput djece školskog uzrasta, finansijska pismenost stanovništva kontinuirano dobija na važnosti. U tom smislu, finansijsko

opismenjavanje djece i mladih je veoma važno i korisno jer predstavlja kvalitetnu osnovu sticanja znanja upravljanja novcem, kao i vještina potrebnih za donošenje svakodnevnih finansijskih odluka. U razgovorima s pedagozima i profesorima osnovnih i srednjih škola koji su posjećivali Centralnu banku Bosne i Hercegovine (CBBiH) često je isticano da bi uvođenje predmeta vezanog za finansijsku edukaciju bilo veoma korisno, jer finansijska edukacija stvara mogućnost da osoba bude finansijski pismena, time i odgovorna u upravljanju novcem. Uvažavajući iskustvo u posljedicama prezaduženosti pojedinih građana u BiH u prošlosti, može se pretpostaviti da sam nivo finansijske pismenosti građana nije zadovoljavajući. Ovo je potencijalni problem cijelog društva – teško je nekoga smatrati finansijski odgovornim ukoliko ne posjeduje znanja i vještine koje mu pomažu u odgovornom upravljanju ličnim finansijama. Takve osobe predstavljaju potencijalni socijalni i ekonomski problem. Imajući to u vidu, kako je važno uspostaviti plansko uporedno djelovanje obrazovnih, finansijskih, nevladinih organizacija, medija i drugih institucija na promovisanju ideje o važnosti učenja i finansijskog opismenjavanja, kao preventivnog ponašanja koje doprinosi finansijskoj stabilnosti pojedinca, finansijskog sektora, pa i društva u cjelini.

Osnovni zadatak CBBiH je monetarna i finansijska stabilnost. Zbog toga, CBBiH nastoji da kroz različite modele edukacije i informisanosti promoviše važnost finansijske inkluzije pojedinaca. Učestvujući u procesu finansijske edukacije, CBBiH pomaže stvaranju finansijski educiranog stanovništva, koje će, racionalno koristeći to znanje, donositi racionalne finansijske odluke koje će kao takve pružiti dodatni stub stabilnosti cijelom sistemu. Stoga, CBBiH učestalo provodi aktivnosti usmjerene na finansijsko opismenjavanje stanovništva. To radi putem pripreme i distribucije edukacijskih materijala, provođenja ciljanih edukativnih aktivnosti i organizovanjem posjeta CBBiH, kao i informisanja građana o odgovornim praksama finansijskog ponašanja.

Kroz ove aktivnosti CBBiH nastoji i želi postići veći stepen finansijske pismenosti i uključenosti djece i mladih. Sastavni

dio finansijske edukacije koju CBBiH provodi posljednjih godina su i posjete učenika osnovnih i srednjih škola, posjete studenata iz cijele Bosne i Hercegovine, različite aktivnosti finansijske edukacije kroz interaktivne radionice, kvizove, gdje se učenici upoznaju s radom i ulogom CBBiH, kako da se odnose prema novcu, štednji te ih se upoznaje s osnovnim karakteristikama finansijskih proizvoda. Ove aktivnosti se trenutno realizuju u saradnji i uz podršku Evropskog fonda za jugoistočnu Evropu – Development Facility (EFSE) te je u sklopu te saradnje kreirana i objavljena prva publikacija za djecu te vrste u BiH pod nazivom „Novko i Novčica u svijetu novca“.

Takođe, svake godine CBBiH obilježava „Svjetski dan štednje“ i „Svjetsku sedmicu novca“ koja se organizuje u cijelom

svijetu na inicijativu Međunarodnog pokreta za finansijsku edukaciju djece i mladih. Ove godine je organizovana debata srednjoškolaca o temi „Gotovinsko plaćanje je povoljnije od bezgotovinskog“, u kojoj su učestvovali srednjoškolci iz Katoličkog školskog centra „Sveti Josip“ iz Sarajeva i JU Srednjoškolski centar „Istočna Ilidža“ iz Istočnog Sarajeva. Uz navedeno, u sklopu obilježavanja 20. godišnjice rada CBBiH, u saradnji sa Zemaljskim muzejem Bosne i Hercegovine, organizovana je numizmatička izložba „Tragom novca“, koja je bila postavljena u Zemaljskom muzeju u periodu od 11. 8. do 22. 9. 2017. godine i izazvala je veliko zanimanje u javnosti. U sklopu organizacije ove izložbe izdata je i prikladna brošura, a koja je dodatni doprinos edukaciji o novcu i njegovoj historiji na teritoriji Bosne i Hercegovine.

NOVOGODIŠNJE DRUŽENJE S NOVINARIMA BH. MEDIJA

Tradicionalno novogodišnje druženje guvernera Centralne banke Bosne i Hercegovine (CBBiH) dr. Senada Softića s novinarima bh. medija upriličeno je i ove godine. Ovaj put je prisustvovalo oko 30 novinara iz svih vrsta medija, a druženje je upriličeno u prostorijama Centranog ureda CBBiH u ulici Mehmeda Spahe u Sarajevu. Obraćajući se novinarima, guverner se osvrnuo na godinu koja je na izmaku, sumirao rezultate i predstavio neke buduće aktivnosti CBBiH.

Na kraju obraćanja se zahvalio novinarima na dobroj saradnji te najavio nastavak ovih tradicionalnih okupljanja.

